

Skrendančio uodo negali pagauti – tai kaip nustverti tą teatrą? Kaip jį apibūdinti?

Noriu tarti keletą ginamųjų žodžių aniems laikams. Visi mes dabar verkiame: „Oi, kaip buvo blogai!“ O kada gi menininkams, o ypač artistams, buvo kitaip? Juk artistai – tai karaliaus juokdariai, pajacai, per visą savo egzistavimo istoriją turėję konfrontuoti su karaliumi. Bet, kita vertus, juokdarys priklausė karaliui, jam tarnavo. Turėjo su tuo taikstyti, nes karaliaus duoną valgė. Galų gale konfrontuoti su kuo nors yra savotiškas menininko stimulus. Juk juokdarys visą laiką pašiepia karalių – vyksta savotiškas „katės ir pelės“ žaidimas. Tuomet mes irgi žaidėme tą žaidimą. Iš tiesų tai buvo žaidimas, nes, ačiū dievui, kai pradėjau dirbti teatre, fiziškai galvų jau nebekapojo ir į Sibirą netrėmė. Tada mums, juokdariams, rūpėjo, kaip pergudrauti karalių, t. y. valdžią, ir pasakyti, nors ir Ezopo kalba, tiesos žodį. Gerai, jei karalius protingas, bet, man regis, pastaruoju metu tuose rūmuose sėdėjo ne tokie jau ir kvailiai.

Aišku, artistams, nuolat išeinantiems į viešumą, yra sunkiau nei kitiems menininkams, kurie gali, tarkim, rašyti ar tapyti ir niekam to nerodyti. Bet visos kaltės suversti tam laikui, man regis, nereikėtų. Nepaisant visko, kiek tada buvo statoma lietuviškos dramaturgijos! Kiek įdomių spektaklių sukūrta! Visi mes žinojome žaidimo taisykles ir jų laikėmės. Kompromisų išvengti negalėjome, jei norėjome dirbti teatre.

O šiandien? Mes nepriklausomi? Laisvi? Juk ir dabar, gyvendami demokratinėje visuomenėje, esame priklausomi nuo... *money money*. Galbūt nenujausdami, nepagalvodami tarnaujame šitam monstrui. Parsiduodame už pinigų. Kad ir toks, atrodytų, nekaltas pavyzdys – teatro bilietai, ant kurių parašyta: „Teatrą remia „Snoro“ bankas“. Ačiū, žinoma, „Snorui“, bet tai kalba apie priklausomybę, sandėrį: mes – jums, jūs – mums. Tik sandėrį jau su kitu dievu. Mes priversti tarnauti šitam dievui, nes iš valdžios teatras gauna labai menką paramą.

Grįžtu prie savo temos: „Režisieriai, su kuriais man teko dirbti“. Ką galėčiau pasakyti? Kaip sakyti tiesą, kai matau čia sėdinčią Ireną Bučienę? Juokauju. Nieko blogo pasakyti tikrai negaliu. Vaidinau trylikoje Irenos sukurtų spektaklių. Galima sakyti, kad, be H. Vancevičiaus, aš čia egzistavau tik jos

režisūros dėka. Pamenu spektaklį pagal tarybinę pjesę „Akis į akį“. Apie ką mes tada kalbėjome? Man atrodo, ne vien apie vyro ir moters santykius, apie amžiną jų konfliktą, bet ir apie tai, kuo paverčia žmogų ta santvarka, tas melas, kuriame mes tada gyvenome. Tarp kitko, tai labai puikiai „sugavo“ Rygos kritikai, o mūsų šaliai lyg ir nepastebėjo...

Aš atėjau į šį teatrą 1967 metais. Taigi daugiau nei pusę teatro egzistavimo metų aš čia gyvenu. O į Vilnių atvažiuavau 1954-aisiais ir ėmiau lankytis teatre. Kas čia traukė? Pirmiausia artistai, jais teatras buvo gyvas. Vien S. Jukna – koks unikalus artistas, kokia individualybė! Galėjai žiūrėti ir žiūrėti... O H. Kurauskas... Taip pat bėgdavome žiūrėti J. Sipario, J. Rudzinsko, N. Jurkūno, V. Derkinčio, L. Kupstaitės, J. Meškausko, P. Treinio. Kaip apmaudu, kai teatras būdavo pustuštis, sėdėdavo vos keli žmonės. Taigi be reikalo mes dabar skundžiamės, kad nėra žiūrovų. (Tiesa, buvo keletas atvejų, kai teko „nuimti“ spektaklį, nes buvo nupirkti tik keli bilietai.) Manau, kad reikia gerų spektaklių, gero repertuaro – tuomet bus ir žiūrovų.

Apie to meto režisūrą negaliu kalbėti – dar buvau studentas. Mačiau tik paskutinius R. Juknevičiaus spektaklius. Labai patiko. Ilgiausiai šiame teatre išdirbo režisierius H. Vancevičius – apie 30 metų. Jis pakvietė mane į šį teatrą ir buvo mano mokytojas bei režisierius. Jam esu dėkingas už daugelį savo darbų. Bet visi pavargstame. O režisūra – be galo sunki profesija. Neįmanoma, kad šitie žmonės, dirbę anų laikų sąlygomis, nepavargtų, neišsisemtų. Bepigu būtų, jei pastatęs spektaklį išvažiuotum kokiems dvejiems metams į Seišelius, kad atgautum jėgas ir grįžęs vėl imtumėis darbo. O čia privalai kiekvieną sezoną statyt ir statyt... Nesvarbu, kad spektaklis nepavyko, kad spauda peikia, CK „duoda per galvą“. Privalai bėgti tą maratoną.

H. Vancevičius jau prieš tai buvo nubėgęs didžiulį maratoną Kaune. Tada mes visi važiuodavome žiūrėti Kauno teatro. Jau buvo pabodęs teatrinis patosas, dirbtinė, teatrališka vaidybos maniera (aišku, čia galima įžvelgti ir romantizmo elementų). Mes, jaunieji, norėjome tikrumo. Juo labiau kad tuomet į gyvenimą įsiveržė kinas, reikalaujantis tiesos. Gyvenimiškas melas ir scenos melas buvo pabodę, norė-

josi kažko kito. Nors senoji aktorinė mokykla puiki ir galbūt šiandien mes jos pasigendame, bet tada buvo didžiulis įvykis, kai H. Vancevičius atsivežė į Kauną savo realistinę, psichologinę ar natūralistinę (vadinkit, kaip norit, ne pavadinimai svarbiausia) mokyklą. Iš scenos ėmė plūsti žmogaus jausmų tiesa, tikra gyvybė.

H. Vancevičius sukūrė ir blogesnių spektaklių, bet buvo garsieji „Altonos atsiskyrėliai“, „Mindaugas“, „Mažvydas“, „Skirgaila“, „Stepančikovo dvaras“. Tačiau laikas bėgo, o teatras stovėjo vietoje. Aš pats štai šitoje pačioje auditorijoje sukilau prieš H. Van-

cevičių, kaltindamas jį sustabarėjimu. Suprantu, kad tai buvo sukilimas ir prieš patį save, bet norėjosi naujų idėjų teatre, naujų formų.

Šiandien mūsų teatras labai įvairus, bet ore jau tyro nostalgija to teatro, kurį kūrė H. Vancevičius, I. Bučienė, K. Kymantaitė...

Galbūt šis teatras negali pasigirti labai ryškiais sužydėjimo periodais, bet viskas keičiasi... 60 metų teatrui – labai nedaug, ypač jei lyginsime su kitų šalių teatrais. Be to, kiek šį laivelį audros blaškė, mėtė! Duok dieve, jam plaukti toliau ir išgyventi visas audras...

Regimantas Adomaitis
Užrašė *Ramunė Balevičiūtė*